

ABAI: Adamzattyñ bärin súı baýyrym dep.

BALQASH ONIRI

Аймақтық қоғамдық-саяси газет

Газет 1932 жылдың 1 мамырынан бастап шығады

balqash_oniri_gazeti

balkhashoniry@mail.ru

№73 (13158), 5 ҚАЗАН, СӘРСЕНБІ 2022 ЖЫЛ

АЛАШТЫҢ АРДАҚТЫСЫ

Мұхтар мен Қайым

МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВ АБАЙ ОБЛЫСЫНА БАРҒАН САПАРЫНДА СЕМЕЙДІҢ ТӨРИНЕН ҚАЗАҚ КӨРКЕМ-СӨЗ ӨНЕРІНІҢ АЛЫБЫ МҰХТАР ӘУЕЗОВ ПЕН ШӘКІРТІ, КӨРНЕКТІ ҒАЛЫМ ҚАЙЫМ МҰХАМЕД-ХАНОВТЫҢ ТҮЛҒАЛАРЫ БІРГЕ СОМДАЛҒАН «ҰСТАЗ БЕН ШӘКІРТ» ЕСКЕРТКІШ-КОМПОЗИЦИЯСЫНЫҢ АҚ ЖАМЫЛҒЫСЫН ТҮСІРІП, ҚОЛАДАН ҚҰЙЫЛҒАН ҚОҢЫР ЖҰЗДЕРІН АЛАШ ЖҰРТЫНА ӘЙГІЛЕДІ. ЕҢСЕЛІ ЕСКЕРТКІШТІҢ АВТОРЫ – НҰРБОЛ ҚАЛИЕВ.

Мұханның жолы сияқты Қайым жолы да – қиямет жолындай, соған барабар соқпақ. Енді ше, Алаш арыстарын аямағандар, Абайға күйе жакқысы келгендер, Мұхтарды мұқа-туға тырыскандардың бәрі Қайымға қайырыла соқтықты. Жастайынан жау көрді, оқудан қуды, елуінші жылдардағы репрессиямен 25 жылға соттады. Есіл ғұмырды көктей солдырмақ болды. Ғылымдағы ізденістерін майшаммен қарап, ілік іздеді. Өзі өмірден өткен соң да осы бір сүргіннің инерциясы біраз жерге барғандай.

Өнебір жылдары Семейдегі кеудемүсіні деген аты ғана, айтпесе талғамсыз жасалған, орта ғасырлардағы сырыққа ілген кесілген бастай Қайым ескерткіші семейліктердің, жалпы қоғамның ашу-ызысына тиген, бұл аз болғандай, сол бір жар-тыкеш мүсіннің өзіне тасадан тас атып, бүлдіргендер болған. Тіпті елордадағы жана көшелердің біріне есімі берілгенде де ең жоғары мінберден елдің көңіліне кірбін түсіре-ріктей сөз айтылған...

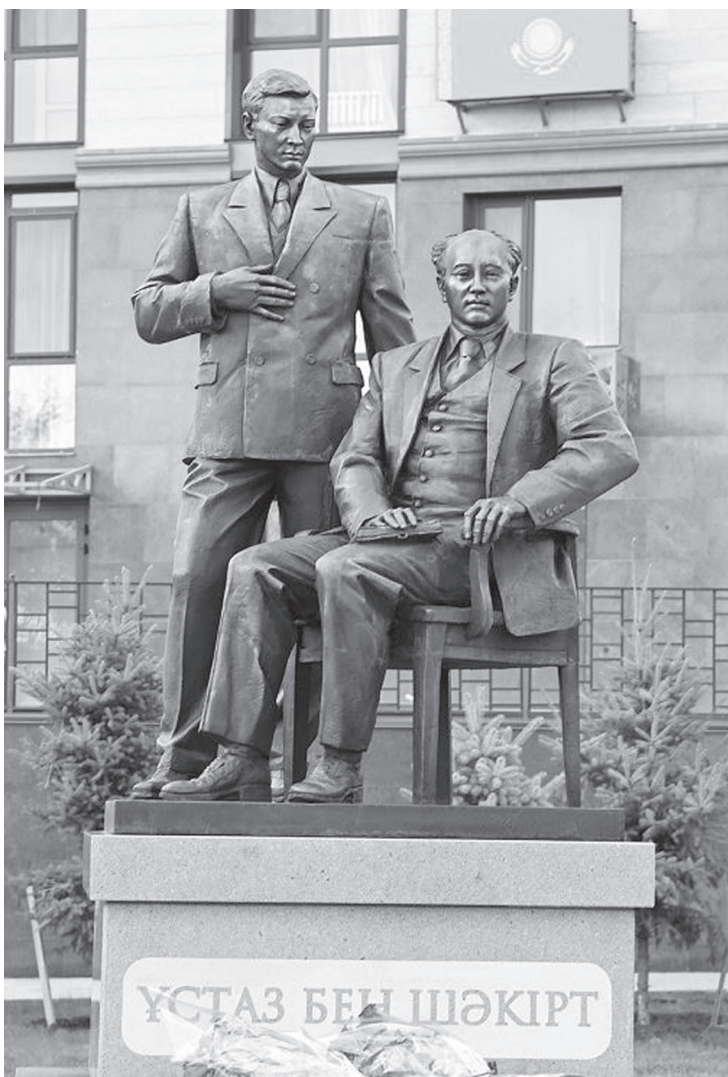
Десе де уақыттан сабырлы еш-

нәрсе жоқ екеніне тағы да көз жетті. Әр істің қайыры бар. Орнында бар дүние оналды. Ұлы Мұхтанмен бірге Қайымдай қайыспас ердің, қазақ әдебиеті ілімінің қара нарының есімі ардақталып жатыр. Қазақтың «өлгені тірілді, өшкені жанды» дегені осы ғой. Хакім Абай «Әділет, шапқат кімде бар» дейді. «Әділетті Қазақстан» деп жатқан осы бір тұста олқылығымызды түзеп, әділдік қайта салтанат құратынына иландық.

«Бұл – ұстаз бен шәкірт, аға мен іні арасындағы рухани бірліктің символы. Шын мәнінде, қос алыпты бөле жарып қарау мүмкін емес», деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев әділін айтты. Расында, Қайым тұлғасын ұлы Мұхтаннан бөлек қарауға болмайды. Бұл – Абай идеясы біріктірген Алаш мүддесі. Сол жолға ғұмырын арнаған заңғар жазушының эстафетаны жас буынға ұстатуда Қайымға сенім артқаны бекер емес. Бұл әңгімені Қайымның ғұмырбаянымен бірге тарқатсақ, оқырманға анағұрлым түсінікті болар.

Қайымның шын есімі – Ғабдулқайым. Ол 1916 жылы 5 қаңтарда Заречная Слободка аталатын қазіргі Жаңа Семей аумағында дүниеге келген. Бұл мекеннің 1917 жылдан бастап 1930 жылға дейін Алаш аталып келгені мәлім. Яғни Қайымға Алаш рухы туған топырақтан сіңген дегте болады. Әкесі Мұхамедхан ауқатты, мұсылманша-орысша сауатты, «Қазақ» газетін, «Айқап», «Сарыарқа», «Абай» журналдарын үзбей оқыған, жеке кітапханасы болған өте мәдениетті жан болған. Мұхамедхан – Алаш азаматтарымен қоян-қолтық араласқан адам. Ахмет Байтұрсынұлы, Әлихан Бөкейхан, Мағжан Жұмабаев, Мұхамеджан Тынышбаев, Мұхтар Әуезов сынды заманының озық ойлы перзенттері Мұхамедханның шаңырағында жиі мейман болған. Сұлтанмахмұт Торайғыров та келіп

тұрған екен. Міне, осындай саналы азамат баласының да білімді болуын қалайды. 1928 жылы Мұхамедхан қудалауға ұшырағанда, бастауыш мектепті бітірген Қайымның да бай баласы ретінде әрі қарай оқуын жалғастыруына тыйым салынады. 1930 жылы өздері тұратын Ертістің сол жағалауындағы Жаңа Семейде «Колхоз жастар мектебі» ашылып,

оны басқаруға Тұрлықан Қасенұлы (әйгілі балуан Дәулет Тұрлықановтың атасы) тағайындалады. Аяғөзден қалаға қызметке келіп, пәтер іздеген оны жақын досы ретінде Мұхамедхан үйіне тұрғызады. Домбырашы, әнші, Абай мен Әріп ақынның өлең-жырларын жатқа айтатын Тұрлықан Қасенұлы Қайымның да ұстазы болып, оқу-білімге баулып

кана қоймай, жүрегіне жыр ұялатып, санасына сөзге түсіреді.

Мұғалімдер даярлайтын екі жылдық курста оқып жүргенінде бұрын семинарияда оқыған кезінде-ақ Мұхамедханнның інісіндей болып жақын араласып кеткен Мұхтар да жас Қайымды бауырына жақын тартады.

Отыз жетінің дүрбелені туып, астаң-кестен болған заманда осы бір зиялы шаңыраққа келіп жүрген Алаш арыстарының да дені атылып, айдалып кеткен еді.

1940 жылы Семей педагогикалық институтын үздік бітірген Қайым оқу орнына оқытушы болып қалдырылады. Осы уақыттан бастап Мұхтардың ұсынысымен абайтануға, Абайдың ақындық мектебін зерттеуге ден қояды. Мұхтан шәкіртіне 1909 жылы Абайдың кітабы баспадан шыққан соң хакімге еліктеп, соның өлеңдері үлгісінде өлең жазатын талай ақынның бар екенін айта келіп, Абайдың тәрбиесінде болған, өсиеттерін өз аузынан естіп, тәлім алған, ұлы ұстаздың алдын көрген шәкірттерінің өмірі мен шығармашылық еңбектерін жете зерттеуді міндет етіп қояды. Қайым Мұхамедхановтың қазақ әдебиеті ғылымындағы шоқтығы биік осы еңбегі «Абайдың ақын шәкірттері» атауымен төрт кітап болып жарық көргені мәлім. Біріншісіне – Ақылбай, Мағауия, Турағұл, екінші кітапқа – Кәкітай Ысқақұлы Құнанбаев, Көкбай Жанатайұлы, Уәйіс Шондыбайұлы, үшінші кітапқа – Әріп Тәнірбергенұлы, Әсет Найманбайұлы, Мұқан Әділханұлы, Әубәкір Ақылбайұлы, төртінші кітапқа – Тайыр Жомартбайұлы, Баймағамбет Айтқожаұлы, Иманбазар Қазанғапұлы, Әрхам Көкітайұлы енді. Әрине, бұдан басқа да Абай шәкірттері туралы мұра қалдырды. Осы еңбектері үшін Қайым Мұхамедхановқа 1996 жылы Қазақстан Республикасының Мемлекеттік сыйлығы берілді.

(Жалғасы 3-бетте)

ЖАҒЫМДЫ ЖАҒАЛЫҚ

ЖӘРМЕҢКЕ ЖҰРТТЫ ЖАРЫЛҚАДЫ

ӨТКЕН СЕНБІДЕ БАЛҚАШ ҚАЛА-СЫНЫҢ КӘСІПКЕРЛІК ЖӘНЕ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ БӨЛІМІНІҢ ҰЙЫМДАСТЫРҒАН КЕЗЕКТІ ЖӘРМЕҢКЕСІНЕН ҚАЛА ХАЛҚЫ ҚОЛЖЕТІМДІ БАҒАДА АЗЫҚ-ТҮЛІК САТЫП АЛЫП, ҚОРЖЫНДАРЫН КОМПАЙТТЫ. ИНФЛЯЦИЯЛЫҚ ҮДЕРІСТЕРДІ ТЕЖЕУ МАҚСАТЫНДА ӨТКІЗІЛГЕН ЖӘРМЕҢКЕДЕ АДАМ ҚАРАСЫ ҚАЛЫҢ БОЛҒАНЫН АНДАДЫҚ.

Ақтоғай ауданы шаруа қожалықтарының қызметкерлері мен орта және шағын кәсіпкерлері тауарларына деген қала жұртының сұранысы жоғары болды. Туған топырақта өндірілген өнімдердің дәмі де ерекше болатыны сөзсіз. Жәрмеңкеге келушілердің ет пен сүт өнімдерін, көкөністерді, жергілікті өнімдерді сатып алып жатты. Сиыр

етін 2100 теңгеден, жылқы етін – 2300, картопты – 130, піязды – 100, сәбізді – 140, қырыққабатты 150 теңгеден сатып алған қала жұрты жәрмеңкені ұйымдастырушыларға ризашылықтарын жеткізді.

– Ауыл шаруашылығы өнімдерінің жәрмеңкесі сенбі сайын тұрақты өткізіліп тұрады. Жыл басынан бері 26 рет ұйымдастырылған жәрмеңкеде 7373500 теңгеге өнімдер саудаланды. 2,8 тонна ет және көкөніс-жеміс өнімдері, сүт өнімдері сатылды. Жәрмеңкенің ең басты мақсаты – отандық өнімдерімізді кеңінен насихаттау. Алдағы уақытта осы мақсаттағы іс-шаралар жалғасатын болады. Жәрмеңке қалалықтардың жан қалауы десек артық емес, – дейді ұйымдастырушылар.

ӨЗ ТІЛШІМІЗДЕН.

